

تجار و صنعتگران از

دیدگاه امام علی (ع)

مقدمه:

در شماره های پیشین به ترجمه و توضیح مختصر فرمان پربار امام علی (ع) به سردار رشیدش، مالک اشتر، پرداختیم و دیدیم که حضرت چگونه قبل از هر چیز از مالک و از تمامی زمامداران اسلامی میخواهد که تنها عبد خدا باشند و بندگی او را پیشه کنند و از خودخواهی و خود محوری دست بردارند و در حکومت جانب «عامه» و اکثریت مردم را داشته باشند و تقسیم بندی اقشار و طبقات مردم و شرایط برخی از اقشار را که بنحوی در حکومت و اداره امور دخالت دارند از زبان امام علی (ع) شنیدیم و در شماره قبل نیز شرایط نویسندگان و مشییان و چگونگی برخورد حکومت اسلامی با آنان را از دیدگاه امام علی ملاحظه کردیم. اکنون دنباله کلام امام علی را درباره تجار و صنعتگران می خوانیم:

«سپس نسبت به تجار و صنعتگران به تو سفارش میکنم که آنان را به خوبی و خیر و وصیت نموده و با آنان این چنین رفتار نمائی، چه آنان که در شهر بوده اند چه آن که در خارج شهر، سرمایه خود را بخاطر انداخته اند و چه آنانکه با کار بدنی به کسب می پردازند، زیرا آنان جلب کننده منفعت و باعث ازدیاد ثروت میباشند و از نقاط دور دست ثروت را به خشکها، دریاها، دشتها و کوههای قلمرو تومی کشانند و از نقاط دور دست مایحتاج مردم را فراهم میسازند، بطوریکه مردم نمی توانند خود را سآ به جاهای دور دست رفته و مایحتاج را تهیه نمایند، پس اینان افراد بی خطری هستند که عیبیان نمیکند و پیوسته در صلح بوده و

شماره ۱۲۵

انان بوده و از آنان دلجوئی نما.

مسئله تجارت و داد و ستد و بطور کلی مساله توزیع یکی از مسائل اصلی اقتصاد بوده و درباره آن مکاتب اقتصادی مختلف نظریات گوناگونی را ارائه داده اند. در نظام اقتصادی سرمایه داری، تولید و توزیع بدست فراد و سرمایه داران بوده و بر سر راه این دست انحصارات و کارتلها و تراستها می افتد و آنان بهر صورت که خواسته باشند بر ثروت با آورده خود می افزایند و در این نظام توزیع خود «هدف» گردیدند و نیروهای بسیاری را بطرف خود جلب کرده و در نتیجه افراد و گروههای به صورت انکل درآمد و در مسیر توزیع قرار می گیرند و بر رختها و به توزیع می افزایند در نظام اقتصادی کمونیستی و در زمانی که ابزار تولید به دست دولت در می آید، توزیع نیز جزو حیطه دولت است. تماماً دولت میگرداند، یعنی در نظام اسلامی آن است که در حکم قاضی ما اجراء میکند و از این مطالب برداشت میکنیم و می بینیم آنچه که در این نامه صدمه است توزیع است و معنی واقعی توزیع بدست یعنی مایحتاج مردم را بر سر راه آنان قرار دادن، که این مساله با واسطه گری و دلال بازی و ایجاد طبقات و گروههای انکل کاملاً متفاوت است، پذیرفته شده و مورد حمایت قرار گرفته است (البته با شرایطی که در قسمت بعدی کلام امام عمت و در همین گفتار به آن خواهیم پرداخت).

* نظام توزیع در جامعه ما باید تغییرات اصولی پیدا کرده و از حالت طفیلی گری و واسطه بازی و دلالی درآمده و بصورت عملی درآید که مکمل تولید باشد و لفظ «کار» را بتوان بر آن اطلاق کرد.

خطر طغیان ندارند، پس تو در شهر و در اطراف و اکناف کشور مراقب و مواظب

از کلام امام که در تمامی سخن «تجار و ذوی الصناعات» را در کنار هم قرار داده اند، شهید بزرگ فقاقت، حضرت آیت الله شهید محمد

باقر صدر در کتاب گرانقدر «اقتصاد ما» چنین برداشت نموده و فرموده‌اند:

«در این نص، بازرگانان و صاحبان صنایع یعنی تولید کنندگان، در یک ردیف آمده و هر دو گروه منشاء منفعت شده‌اند... پس تجارت نیز نوعی کار تولیدی و مفید بوده و منافع حاصله از آن، در آمد تولیدی محسوب میشود، نه آنکه صرفاً در آمدهائی ناشی از نقل و انتقال مالکیت باشد. این مفهوم را نباید صرفاً تصویری مجرد و نظری انگاشت، بلکه از اصول قانونی اختیارات دولت در وضع مقررات مالی و اقتصادی حکایت میکند، ضمناً موضعگیری سیستم اسلامی را در برابر مسائل روز، عملی، مینمایاند.»

سپس این شهید بزرگوار مطلب را کاملاً شکافته و احادیثی از ائمه معصوم شیعه نقل کرده و نظریات فقهاء عالمقامی همچون صدوق، شهید ثانی (رحمه الله علیهما) و عده‌ای دیگر از بزرگان را بیان نموده و میفرماید:

«پس خریدار باعند بیع صاحب گندم میشود هر چند آن را قبض نکرده باشد، ولی با گندمی که هنوز تحویل نگرفته، حق ندارد معامله‌ای انجام دهد و از این راه سود ببرد، زیرا سود تجاری باید به استناد کار باشد و تجارت را نباید صرفاً یک رابطه حقوقی محض تلقی کرد که بدون انجام کار هم بتواند سود آور باشد.»

به این نظریه، برخی ازصوص حقوقی نیز اشاره شده است، در خبر علی بن جعفر است که:

«از امام موسی بن جعفر، در باره کسی که ضعامی را میخرد، سؤال کرده، که آیا میتواند طعام را قبل از قبض بفروشد؟ امام پاسخ داد: نمیتواند بسود بفروشد، مگر آنکه قبض کرده باشد، ولی اگر به قیمت خرید، بفروش رساند و سود نبرد، فروش آن بلامانع است.»

سپس این فقیه عالمقام بعد از بیان احادیثی چند، در پایان این مبحث چنین نتیجه گیری مینماید:

«بدیهی است که ممنوعیت این اعمال، سمت نظریه اسلامی را که ما در پی اثبات آن هستیم نشان میدهد، زیرا فلسفه ممنوعیت مزبور از میان برداشتن واسطه‌ها و هرگونه طفیلی‌گری در جریان تولید است. بخاطر آنکه تولید کننده را از

جهاد

ز آنان تنگنظری و بخل و سودجویی زشتی وجود دارد، و همچنین احتکار و درمواد مورد لزوم.

و این موجب ضرر و زیان برای عامه مردم میشود، و برای زمامداران عیب و اشکال بشمار میرود، پس از احتکار جلوگیری کن، زیرا رسول خدا (که درود خداوند بر او و پیروانش باد) از آن جلوگیری می نمود و بایستی که معامله، معامله‌ای باشد بر اساس موازین عدل و قیمت‌ها به گونه‌ای باشد که به هیچکدام از دو دسته خریدار و فروشنده اجحاف نباشد، پس هر کسی به احتکار دست زد بعد از اینکه تو اورانهی نموده بودی، پس او را تنبیه نموده و بدون زیاده روی، او را مناجازات نما.»

حضرت امام علی (ع) میفرماید: با تمام این توصیفات که از این فشر بعمل آمد، در بسیاری از آنان شدت سودجویی، باعث میشود تا به عمل زشت احتکار دست بزنند و این عمل زشت اگر در کشور اسلامی صورت پذیرد برای زمامداران نیز زشت خواهد بود و عیب بزرگی بشمار میرود و این سنت رسول خدا بوده است که از احتکار جلوگیری میفرموده است و تو نیز بعنوان

«از امام موسی بن جعفر، درباره کسی که طعامی را می خرد سؤال کردم که آیا می تواند طعام را قبل از قبض بفروشد؟ امام پاسخ داد: نمی تواند بسود بفروشد مگر آنکه قبض کرده باشد ولی اگر به قیمت خرید، بفروش رساند و سود نبرد، فروش آن بلامانع است.»

مصرف کننده جدا ساخته. و بدون آنکه واقعا «کاری» انجام دهد، به صرف واسطه‌گری، در آمد و منفعتی به جیب میزند، بنابراین اسلام با واسطه‌گری بخاطر آنکه فاقد هرگونه محتوای تولیدی بوده و صرفاً به خاطر تحصیل سود انجام میشود و این تحمیل زیادی بر جامعه است، مبارزه میکند.»

با دقت بر متن فرمان امام علی (ع) و با توجه به توضیحی که این فقیه شهید بر آن افزوده‌اند، مشخص میگردد که نظام توزیع در جامعه ما باید تغییرات اصولی پیدا کرده و از حالت طفیلی‌گری و واسطه‌بازی و دلالتی در آمده و بصورت

✱ امام علی (ع) به مالک امر می کند که با محتکرین و سودجویان، شدیداً

برخورد نماید، زیرا وجود این مسئله موجب ضرر و زیان برای عامه مردم بوده

و عیب و اشکال برای زمامداران می باشد.

زمامدار اسلامی بایستی از آن جلوگیری نمائی و از مالک میخواهد که مرتکب این عمل زشت را به مناجازات عادلانه برساند.

به امید آن روز که در جامعه اسلامی، سیستم توزیع و تجارت نیز اسلامی گردد و خبری از سودجویی، احتکار و روش‌های غیر اسلامی در آن نباشد، زیرا به گفته امام علی (ع)، وجود اینگونه نابسامانیها و خوئیهای زشت و ناپسند، موجب ضرر و زیان برای «عامه» و مستضعفین جامعه بوده و برای زمامداران کشور اسلامی نیز یک عیب و اشکال به شمار می رود.

عملی در آید که مکمل تولید باشد و لفظ «کار» را بتوان بر آن اطلاق نمود. امام علی (ع) پس از سفارش کردن مالک نسبت به تجار و صنعت گران و پس از بیان منافع که این اقتضار برای جامعه دارند به ذکر اشکالات و مضار آنان پرداخته و راه حل آنرا نیز بازگو میفرماید:

✱ «وبه کار آنان رسیدگی نما، چه در حضور خودت و چه در گوشه و کنار کشور. او بدان که - با این توصیفات - در بسیاری